

КРИТИЧНОТО МИСЛЕНЕ В ДЕЙНОСТТА НА МЕДИЦИНСКАТА СЕСТРА

С. ДИМИТРОВА

Катедра „Здравни грижи“, Факултет по обществено здравеопазване
Медицински университет „Проф. д-р П. Стоянов“ – Варна

CRITICAL THINKING IN NURSING ACTIVITIES

S. DIMITROVA

Department of Health Care, Faculty of Public Health,
Medical University “Prof. Dr. P. Stoyanov” – Varna

Резюме. Критичното мислене в сестринството е съществен компонент на професионалната отговорност и качеството на здравните грижи. При вземане на решение медицинската сестра определя действия, които ще ѝ помогнат при грижите за пациента в постигане на очакваните резултати. По този начин взетите решения се определят и в зависимост от избраните сестрински интервенции, които съдействат за постигане на желания резултат. Собствените резултати потвърждават, че критичното мислене в практиката на медицинската сестра ще насочи в правилна посока оказваните здравни грижи и ще спомогне за правилната последователност при прилагане на сестринския процес.

Ключови думи: здравни грижи, професионализъм, критично мислене, сестрински грижи

Summary. Critical thinking in nursing activities is an essential component of professional responsibility and quality of health care. Making her decision, the nurse predetermines actions and interventions that will help her in caring for the patient and achieving the desired results. The results of this study confirm that critical thinking in nursing practice will appropriately direct and maintain consistency in delivery of health care.

Key words: health care, professionalism, critical thinking, nursing

В сестринската практика формирането на критично мислене е от значение за качествено-то полагане на здравните грижи [10]. Според някои изследователи в сестринството критичното мислене е „процес, който позволява на медицинската сестра да добие цялостна представа за състоянието на пациента...“ [5]. Е. Бендман определя критичното мислене в сестринската практика като „метод за вземане на последователни решения по пътя на изпълнението на цялостен комплекс от специфични мероприятия, насочени към постигане на крайната цел в предоставянето на грижи“ [8, 11]. Компоненти на критичното мислене според Дженкинс и Гибсън (1999) са [9]: умствени операции, знания и нагласи.

• **Умствените операции** включват дейностите – анализ на събраната информация и вземане на решения. Медицинската сестра участва в тези дейности, като търси най-правилното решение за възникнал явен или потенциален здравен проблем. Други познавателни операции, включени в критичното мислене, са разработване

на стратегии (планиране) и оценка на получените резултати [9].

• **Знанието** включва декларативно (конкретни факти или информация) и оперативно познание (разбиране на естеството на това знание). С цел развиване на критично мислене, решаване на проблеми, вземане на решения при всяка медицинска сестра трябва да се развива широка основа на познания [9].

• **Нагласите** засилват способността на човека да мисли критично. Една от най-важните нагласи според Дженкинс и Гибсън е чувството на любознателност, което позволява на медицинската сестра да планира своите интервенции и да действа по най-рационален начин.

Целта на настоящото проучване бе да установим същността и значението на критичното мислене на медицинската сестра за осъществяване на дейностите в нейната практика.

МАТЕРИАЛ И МЕТОДИ

• **Документален метод** – литературен анализ, проучен международен опит.

- **Социологически метод** – анкетно проучване, проведено от април до юли 2008 г. сред медицински сестри, работещи в акредитирани МБАЛ, утвърдени за учебни бази към Медицински университети – Варна, Плевен, София (170), и дипломанти в специалност „Медицинска сестра“ към Медицински университети – Варна, Плевен, София (160).

РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

Критичното мислене в сестринството е съществен компонент на професионалната отговорност и качеството на здравните грижи [3].

Според Тончева уникалността на медицинската професия се открива в усвояването на знания, придобиването на умения и формирането на специфично поведение. Тези изисквания са основа за творческо усвояване на медицинската наука и философия, от която се ръководи професионалната подготовка на медицинската сестра [2].

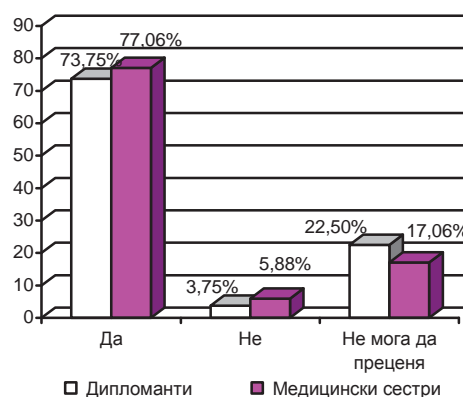
Както в други сфери на интелектуалния труд, и сред медицинските сестри се срещат хора, които се издигат над средното ниво на своите колеги благодарение на интелектуалните и творческите си способности, уменията да виждат това, което е невидимо за другите [1].

При вземане на решение медицинската сестра определя действия, които ще ѝ помогнат при грижите за пациента в постигане на очакваните резултати. По този начин взетите решения се определят и в зависимост от избраните сестрински интервенции, които съдействат за постигане на желания резултат [6]. Според Alfaro-LeFavre сестринският процес е основа за развитието на критично мислене на медицинската сестра [4].

За да може правилно да приложи и следва последователните етапи на сестринския процес, както и правилно да анализира състоянието на пациента, медицинската сестра трябва да има развито мислене, което ние си позволяваме да определим като „критично“. Важна стъпка в решаването на проблемите и вземането на научнообосновани решения относно грижите за пациента е необходимостта от прилагане на критично мислене.

Прегледът на достъпната литература и проученият международен опит показват необходимост от формиране на такова мислене в медицинската сестра. Американските изследователи в областта на сестринството наричат това мислене на сестрата „критично“, в руската литература се открива като „клинично“. Всъщност това е един и същ процес на анализ и синтез на получената информация и обосновано взети решения за здравето и болестта на пациента.

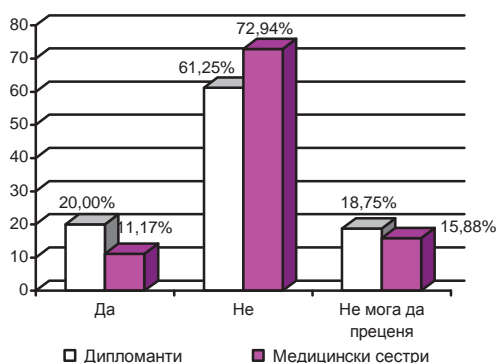
Смятаме за подходящо да предложим въвеждането в нашата практика на термина „критично мислене“ на медицинската сестра, тъй като се създава известно напрежение според някои автори, които смятат, че клиничното мислене се отнася само до дейности на лекаря. По този начин се разграничават термините и се влага адекватен смисъл в понятието „критично мислене“, отнасящо се до дейността на сестрите. Според Е. Бендман, професор по сестринство, **критичното мислене в сестринството се определя като: „метод за вземане на последователни решения по пътя на изпълнението на цялостен комплекс от специфични мероприятия, насочени към постигане на крайната цел в предоставянето на грижи“**. Предложихме това определение на анкетиранияте групи и потърсихме становището на респондентите относно неговото съдържание. Подкрепя и съгласие с предложеното определение изразяват мнозинството от медицинските сестри (77%) и дипломантите (74%). Почти равностойно са представени мненията на двете групи респонденти (фиг. 1).

Фиг. 1. Мнение на анкетиранияте относно предложеното определение за критично мислене (сравнителни данни)

Критичното мислене на медицинската сестра включва умения да мисли, прилага, анализира, синтезира и оценява ситуацията. Без такива умения тя не би могла да приложи правилно и последователно сестринския процес в своята практика. В програмата на СЗО по сестринско дело и акушерство в Европа сестринският процес е описан по следния начин: „...термин, прилаган в системата на сестринската намеса в опазването на здравето на отделните хора, техните семейства или групи от населението. Сестринският процес означава конкретно използване на научни методи за определяне на потребностите на пациента, семейството и обществото и на тази основа те да бъдат ефективно удовлетворявани чрез сестрински грижи“. Следване-

то на етапите на сестринския процес и постигането на крайната цел на тези грижи – подобряване състоянието на пациента, не биха могли да се изпълнят без прилагане на мисловен процес от сестрата. Провокирани от традициите в оказването на медицинска помощ и от схващането, че клиничното мислене е характерно само за лекарската практика, се обърнахме към анкетираните лица в търсене на тяхното мнение, дали „клиничното мислене“ е характерно само за лекарската професия (фиг. 2).

Фиг. 2. Мнение на анкетираните относно принадлежността на термина „клинично мислене“ към лекарската професия (сравнителни данни)

Голяма част от дипломантите (61%) и медицинските сестри (73%) приемат критичното мислене в сестринската професия. Убедено смятаме, че този мисловен процес е наложителен за правилно постигане на поставените цели в сестринския процес.

На зададения въпрос: „Необходимо ли е в практиката си медицинската сестра да има изградено умение за критично мислене?“, данните от собственото проучване потвърждават очаквания-

та ни за осъзнаване значението на критичното мислене в сестринската практика (табл. 1).

Мнозинството от медицинските сестри, участвали в анкетното проучване, смятат, че умението за критично мислене е наложително в дейността, насочена към вземането на най-правилно решение при грижите за болния (84%). Идентично е и мнението, изказано от дипломантите (78%). Мисленето трябва да бъде постоянна дейност за професионалиста в здравните грижи. Според нас умението за критично мислене ще подпомогне дейностите на медицинската сестра в прилагането на сестрински процес и индивидуален подход при грижите за пациента. Откриването на уникалните потребности на всеки пациент води до прилагане на специфични интервенции за тези нужди. Без критично мислене сестринството е застрашено да се превърне в рутинна дейност, една и съща за всеки нуждаещ се.

В заключение можем да направим следните

изводи:

1. Критичното мислене на медицинската сестра изгражда партньорство и уважение в медицинския екип.
2. Резултатите от научното изследване очертават необходимост от изграждане на умение за критично мислене, осъзната както от медицинските сестри (84%), така и от дипломантите (78%).
3. Прилагането на критично мислене в сестринската практика индивидуализира грижите за болния и повишава отговорността на медицинската сестра при тяхното предоставяне.
4. Критичното мислене спомага за правилното прилагане на сестринския процес в практиката от медицинската сестра.

Таблица 1. Необходимост от умение за критично мислене (сравнителни данни)

Необходимост	Медицински сестри		Дипломанти		Общо	
	n	%	n	%	n	%
Наложително	143	84.11	124	77.50	267	80.91
Да, но невинаги	15	8.82	19	11.87	34	10.30
Не смятам, че е необходимо	12	7.07	17	10.63	29	8.79
Всичко	170	100	160	100	330	100

Библиография

1. Борисова, С. и С. Тончева. Научните изследвания в сестринските грижи – теория, очертана в базовото обучение. – Здравни грижи, **5**, 2007, № 2, 21-25.
2. Тончева, С. и С. Борисова. Възможности за формиране на клинично мислене на медицинската сестра. – Здравни грижи, **3**, 2005, № 4, 24-31.
3. Тончева, С., Избрани лекции по „Управление на здравни грижи“. МУ Варна, 2006/2007.
4. Ackermann, A. Critical-thinking-the-nursing-process. Mount St. Mary College, 2001.
5. Alfaro-Lefevre, R. Critical Thinking in Nursing. Elsevier Health Sciences, 1995, 45-68.
6. Benefield, L. E. Critical competencies for nurses in the new millennium. – Home Health Care Nurse, **18**, 2000, № 1, 17-20.
7. Basford, L. et O. Slevin. Theory on Practice of Nursing: An Integrated Approach To Caring Practice. Study Skills in Health Care. Nelson Thornes, 2003, 203-210.
8. Daniels, R. Nursing Fundamentals Caring & Clinical Decision Making. Wilkins, 2008, 221-239.
9. Delaune, C. S. et K. P. Ladner. Fundamentals of Nursing: Standards and Practice. Second Edition. Delmar, Thomson Learning, 1998, 23-39.
10. Jenkins, P. et T. Turick-Gibson. An exercise in critical thinking using role playing. – Nurse educator, **24**, 1999, № 6, 11-14.
11. Paul, R. et L. Elder. Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Professional and Personal Life. Published by Financial Times Prentice Hall, 2002.
12. www.criticalthinking.org.

Постъпила – 10.12.2009 г.

✉ Адрес за кореспонденция:

Силвия Димитрова
Катедра „Здравни грижи“
Факултет „Обществено здравеопазване“
Медицински университет
ул. „Марин Дринов“ № 55
9002 Варна
e-mail: silvia.borisova@abv.bg